

COVID-19 FOBİSİ VE ENDİŞE ŞİDDETİ; MESLEK YÜKSEKOKULU ÖRNEĞİ¹

Leyla DELİBAŞ²

ÖZ

Amaç: Çalışmada mesleki sağlık eğitimi alan öğrencilerde COVID-19 salgını nedeniyle oluşan endişe şiddeti ve COVID-19 fobisini belirlemek amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı nitelikteki araştırmanın evrenini bir üniversitede 2020-2021 eğitim-öğretim yılında mesleki sağlık eğitimi alan (Anestezi, Diyaliz, İlk ve Acil Yardım) öğrenciler (n=473) oluşturmuş olup, tüm evren örneklem olarak kabul edilmiş ve çalışmaya katılmayı kabul eden 398 öğrenci örneklemini oluşturmuştur. Veriler sosyodemografik bilgi formu, Endişe Şiddeti Ölçeği (EŞÖ) ve COVID 19 Fobisi Ölçeği (CP19-S) kullanılarak online olarak toplanmıştır. EŞÖ Cronbach-Alfa değeri 0,907; CP19-S Cronbach-Alfa değeri 0,948 olarak saptanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 23 programı kullanılmış, sonuçlar %95'lik güven aralığında ve $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bulgular: Katılanların EŞÖ puanı $9,2\pm 5,8$, CP19-S puanı $49,9\pm 16,6$ olarak belirlenmiştir. Kadınların CP19-S puanlarının ($51,0\pm 19,9$) erkeklerden ($45,8\pm 14,9$) yüksek ve kadınların EŞÖ puanlarının ($9,53\pm 6,0$) erkeklerden ($8,1\pm 5,0$) yüksek olduğu, belirlenmiştir ($p<0,05$). Kronik rahatsızlığı olanların EŞÖ puanlarının ($12,0\pm 4,4$), olamayanlardan ($9,0\pm 5,8$) yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). EŞÖ ile CP19-S ve tüm alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki belirlenmiştir ($p=0,000$). EŞÖ ile CP19-S arasında anlamlı bir ilişki ($R=0,587^a$; $Adjusted R^2=0,342$; $p<0,01$); bulunmuştur.

Sonuç: Özellikle kadın ve kronik hastalığa sahip öğrencilerin pandemi sürecinde endişe şiddetinin ve koronavirus fobisinin yüksek olduğu, katılımcıların endişe şiddeti düzeyinin, koronavirus fobisi düzeyini önemli ölçüde etkilediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Koronavirüs Fobisi, Endişe Şiddeti, Meslek Yüksekokulu

¹ Çalışma, 2. Uluslararası 3. Ulusal Halk Sağlığı Hemşireliği Kongresinde (7-9 Ocak 2021) sözel bildiri olarak sunulmuş olup, bildiri özeti yayınlanmıştır.

² Doktor Öğretim Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Gaziantep, leyla.delibas@hku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9529-5459

COVID-19 PHOBIA AND INTENSITY OF ANXIETY; A VOCATIONAL SCHOOL EXAMPLE

ABSTRACT

Objective: In this study, it is aimed to determine the intensity of anxiety and Covid-19 phobia caused by the epidemic in students studying in health programs.

Materials and Methods: The universe of this descriptive research was consisted of students (n=473) from a vocational health education school of a university's 2020-2021 academic year (students of anaesthesia, dialysis, first and emergency care programs) and the entire universe was accepted as a sample with 398 students who agreed to participate in the study. The present data was collected online manner using sociodemographic information form, Anxiety Severity Scale (ESÖ) and Coronavirus 19 Phobia Scale (CP19-S). ESD Cronbach-Alpha value 0.907; CP19-S Cronbach-Alpha was 0.948. SPSS 23 program was used in the analysis of the data, the results were evaluated in the confidence range of 95% and at the level of $p<0.05$.

Results: The RSP score of the students was 9.2 ± 5.8 and the CP19-S score was 49.9 ± 16.6 . It was determined that women's CP19-S scores (51.0 ± 19.9) were higher than men's ($45\pm 8\pm 14.9$) and women's ECO scores (9.53 ± 6.0) were also higher than men's (8.1 ± 5.0) ($p<0.05$). It was determined that the CSR scores (12.0 ± 4.4) of those with chronic conditions were higher than those who did not ($9\pm 5\pm 8$) ($p<0.05$). A positive relationship was established between CP19-S and all its subdivisions ($p=0.000$). A significant relationship between ESP and CP19-S ($R=0.587a$; Adjusted $R^2=0.342$; $p<0.01$); has been found.

Conclusions: Especially women and students with chronic diseases were found to have high anxiety severity and coronavirus phobia during the pandemic process, and the level of anxiety severity of the participants affected the level of coronavirus phobia by 58%.

Keywords: COVID-19, Coronavirus Phobia, Anxiety Severity, Vocational School

GİRİŞ

Koronavirüs (COVID-19), dünya ülkelerine çok hızlı bir şekilde yayılarak pandemiye yol açmıştır (Bao vd., 2020). Pandemi ile alınan tedbirler kapsamında hayat rutinlerinin bozulması, belirsizlikler, bulaş korkusu, kısıtlamalar, yasaklar gibi durumlar toplumda yaygın endişe, korku ve kaygıya neden olmuştur (Ahorsu vd., 2020; Duan ve Zhu, 2020; Xiao, 2020; WHO, 2020). Pandemi ile mücadelede bireylere, topluma ve devlete büyük sorumluluklar düşmektedir. Özellikle hastalığın tanı, tedavi ve bakım süreçlerini üstlenen sağlık çalışanlarının görev ve sorumlulukları yadsınamaz boyuttadır. Bu sorumlulukları yerine getirirken sağlık çalışanlarının, enfekte ya da taşıyıcı olma ihtimali yüksek kişilerle aynı ortamda çalışmaları, virüse yakalanma korkusu, virüsü taşıyarak aile ve arkadaşlarına bulaştırma korkusu, zorlu

kararlar alma, aşırı baskı altında çalışma, hastalara yeterli bakımı sağlayamama korkusu, koruyucu ekipmanlarla uzun saatler boyunca tedavi/bakım uygulama, toplumda damgalanma korkusu gibi sebeplerden dolayı, toplumun diğer kesimine kıyasla daha fazla stres ile karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir (Arpacıoğlu vd., 2021; Yüncü ve Yılan, 2020). Buna bağlı olarak salgın, COVID-19 tanısı alan kişiler kadar, sağlık alanında çalışan kişilerin yaşamlarında da önemli değişikliklere sebep olmuştur. Sağlık çalışanlarının yaşadıkları zorluklar, COVID-19 sebebi ile hayatını kaybeden sağlık çalışanlarının varlığı, zor ve stresli bir meslek hayatına giriş gibi sebeplerle sağlık çalışanı adaylarında ruhsal problemler oluşturabilmektedir (Chen vd., 2020; Kılınçel vd., 2020).

Ruhsal sağlık sorunlarının artması istenmeyen bir durum olmasına karşın salgın döneminde bu olası bir durumdur. COVID-19 için yapılan çalışmalar hastalığın özellikleri, patofizyolojisi, klinik sonuçları, tedavisini araştırmak için yoğunlaşmıştır. Salgın sebebi ile psikolojik problemlerin görülebileceği, psikolojik sorunların toplumun her kesiminde, özellikle de sağlık alanında çalışan/çalışacak kişilerde de görülebileceği göz ardı edilmemelidir. Yüksek oranda hastalığa yakalanma ve hatta ölüm riski sağlık personelleri arasında endişe ve korku düzeylerinin artmasına sebep olabilmektedir (Amin 2020; Lai vd., 2020). Fobiler, bir nesne veya bir duruma karşı sürekli ve aşırı bir korku ile tanımlanan özel anksiyete bozukluklarıdır. Spesifik fobiler diğer anksiyete bozukluklarını tetikleyebilmekte, fiziksel, zihinsel veya duygudurum bozukluklarına, majör depresyona ve hatta intihar eğiliminin artmasına sebep olabilmektedir (Ausín vd., 2020). Korona virüse karşı kalıcı ve aşırı bir korku 'koronavirüs fobisi' olarak adlandırılmaktadır (Arpacı, 2020). COVID-19 fobisi ile nesnelere ve durumlara, orantısız bilişsel, duygusal veya davranışsal tepkiler, fizyolojik ve psikolojik işlevlerde ciddi bozulmalar meydana getirebilir. COVID-19 salgını insanların rutinlerini bozar ve dolayısıyla anksiyete ve fobik reaksiyonların ortaya çıkmasına sebep olabilir (Duan ve Zhu, 2020; Li vd., 2020). Koronafobinin ortaya çıkmasına neden olabilecek riskler arasında endişeler, korkular, belirsizlikler, öngörülemez gelecek, yeni uygulamalar ve önlemler, uluslararası ajansların yaydığı ümitsizlikler, sağlık sistemine güvenin azalması, yaratılan bilgi kirliliği (infodemi) yer almaktadır (Amin 2020; Arora vd., 2020; Naguy vd., 2020)

Bu çalışmada sağlık programlarında okuyan öğrencilerin salgın nedeniyle oluşan endişe şiddeti ve koronavirüs fobisini belirlemek amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmamızda;

- Sağlık programlarında okuyan öğrencilerde salgın nedeniyle oluşan endişe şiddeti düzeyi nedir?

- Sağlık programlarında okuyan öğrencilerde salgın nedeniyle oluşan koronavirüs fobisinin düzeyi nedir?
- Sağlık programlarında okuyan öğrencilerin salgın nedeniyle oluşan endişe şiddeti ve koronavirüs fobisi arasındaki ilişki nasıldır? sorularına yanıt aranmıştır.

1. MATERYAL VE YÖNTEMLER

Tanımlayıcı nitelikteki araştırmanın evrenini bir üniversitesinin 2020-2021 güz yarıyılında mesleki sağlık eğitimi alan (Anestezi, Diyaliz, İlk ve Acil Yardım) öğrencileri (n=473) oluşturmuştur. Herhangi bir örnekleme yöntemi kullanılmamış olup, evrenin tamamına ulaşılması planlanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden 398 öğrenci örnekleme oluşturmuştur.

Çalışmanın verileri sosyodemografik bilgi formu, Endişe Şiddeti Ölçeği (EŞÖ) ve COVID-19 Fobisi Ölçeği (CP19-S) aracılığı ile toplanmıştır.

Sosyodemografik Bilgi Formu: Katılımcıların yaş, cinsiyet, aile tipi, bölüm, gelir durumu, kronik rahatsızlık durumu, COVID-19 salgını nedeniyle korkma durumu gibi. Değişkenleri kapsayan 11 sorudan oluşturulmuştur.

Endişe Şiddeti Ölçeği (EŞÖ): EŞÖ (Gladstone vd., 2005) psikopatolojilerde görülen ve duygusal rahatsızlık ile bağlantılı olan işlevsel olmayan endişe ile endişenin şiddetini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş bir öz-bildirim ölçeğidir. Sekiz maddeden oluşan, 4'lü likert tipi ölçekte katılımcıların maddeleri genel durumlarına ne kadar uygun olduklarına göre 0 (kesinlikle doğru değil) ile 3 (tamamen doğru) arasında derecelendirilmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça endişe şiddeti seviyesi de artmaktadır. Türkçeye uyarlama, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Tunay ve Soygüt (2009) tarafından yapılmış ve ölçeğin Cronbach-Alfa değeri 0,88 olarak belirlenmiştir (Tunay ve Soygüt 2009). Çalışmada EŞÖ Cronbach-Alfa değeri 0,907 olarak saptanmıştır.

COVID-19 Fobisi Ölçeği (CP19-S): Korona virüse karşı gelişebilen fobiyi ölçümlemek üzere, Arpacı ve arkadaşları tarafından (2020) geliştirilmiş, 5'li Likert tipi bir öz değerlendirme ölçeğidir. Ölçeğin; 1., 5., 9., 13., 17. ve 20. maddeler psikolojik alt boyutu; 2. 6. 10. 14. ve 18. maddeler somatik alt boyutu; 3. 7. 11. 15. ve 19. maddeler sosyal alt boyutu; 4. 8. 12. ve 16. maddeler ise ekonomik alt boyutu ölçmektedir. Alt boyut puanları o alt boyuta ait maddelere verilen cevapların puan toplamı ile elde edilirken; toplam C19P-S puanı alt boyut puanlarının toplamı ile elde edilir ve 20 ile 100 puan arasında değişir. Puanların yüksekliği alt boyutlardaki ve genel koronafobideki yüksekliğe işaret eder. Ölçeğin Cronbach-Alfa değeri 0,926 olarak

belirlenmiştir (Arpacı vd., 2020). Çalışmada CP19-S Cronbach-Alfa değeri 0,948 olarak saptanmıştır.

Kategorik değişkenler, yüzde ve frekans dağılımı olarak ifade edilirken, sürekli değişkenler ortalama ve standart sapma değerleri şeklinde ifade edilmiştir. Verilerin normallik dağılımı Kolmogrov Smirnov testi ile kontrol edilmiştir. Ölçekten alınan puanlar arasındaki ilişkinin yönü ve düzeyinin belirlenebilmesi amacı ile Pearson Korelasyon Analizi ve Basit Regresyon analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 23 programı kullanılmış, sonuçlar %95'lik güven aralığında ve $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yürütülebilmesi için TC Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırma Platformundan, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul'dan (Karar No:2020/086, Tarih:29.09.2020) ve Hasan Kalyoncu Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Çalışmanın verileri, Kasım 2020'de Google Form kullanılarak çevrimiçi olarak toplanmış (<https://forms.gle/7FAHFM8eVh7kh6v38>) katılımcılar formun ilk sayfasında bulunan çalışmaya ait bilgi sayfasını okuyup, onay verdikten sonra çalışmaya katılmışlardır. Çalışma Helsinki Bildirgesi'ne uygun olarak yürütülmüştür.

2.BULGULAR

Katılımcıların tanıtıcı özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Katılanların yaş ortalamasının $20,1\pm 1,7$ olduğu, %78,1'inin kadın, %38,4'ünün ilk ve acil yardım programı öğrencisi, %62,1'inin gelirinin giderine denk olduğu, %84,2'sinin çekirdek aile tipine sahip olduğu, %94,7'sinin kronik hastalığının olmadığı belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Öğrencilerinin Tanıtıcı Özellikleri (n=398)

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	311	78,1
Erkek	87	21,9
Bölüm		
Anestezi	115	28,9
Diyaliz	130	32,7
İlk ve acil yardım	153	38,4
Gelir durumu		
Gelir giderden az	97	24,4
Gelir gidere eşit	247	62,1
Gelir giderden çok	54	13,6
Aile tipi		
Çekirdek aile	335	84,2
Geniş aile	63	15,8
Kronik bir rahatsızlık durumu		
Var	21	5,3
Yok	377	94,7
Koronavirüs salgını nedeniyle korkuyor musunuz?		
Evet	247	62,1
Hayır	151	37,9
TOPLAM	398	100
	X±SD	Min-Max
Yaş	20,1±1,7	18-33

Kadınların CP19-S puan ortalamasının ($51,0 \pm 19,9$) erkeklerden ($45,8 \pm 14,9$) yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Diyaliz bölümü öğrencilerinin CP19-S puanının ($52,9 \pm 16,7$) Anestezi ($48,2 \pm 16,0$) ve İlk ve Acil Yardım ($48,6 \pm 16,7$) bölümlerinden yüksek olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). COVID-19 sebebi ile korktuğu ifade edenlerin CP19-S ($56,1 \pm 15,8$) puanlarının, korkmayanların CP19-S ($39,8 \pm 12,4$) puanlarından yüksek olduğu saptanmıştır ($p = 0,000$).

Kadınların EŞÖ puan ortalamasının ($9,53 \pm 6,0$) erkeklerden ($8,1 \pm 5,0$) yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Kronik rahatsızlığı olanların EŞÖ puan ortalamasının ($12,0 \pm 4,4$), olamayanlardan ($9,0 \pm 5,8$) yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). COVID-19 sebebi ile korktuğu ifade edenlerin EŞÖ ($10,4 \pm 6,0$) puanlarının, korkmayanların EŞÖ ($7,2 \pm 4,9$) puanlarından yüksek olduğu saptanmıştır ($p = 0,000$) (Tablo 2).

Tablo 2: Öğrencilerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre CP19-S ve EŞÖ Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=398)

			CP19-S		EŞÖ	
	n	%	X±SD	Önemlilik	X±SD	Önemlilik
Cinsiyet						
Kadın	311	78,1	51,0±19,9	t=2,587 p=0,010	9,53±6,0	t=2,024 p=0,044
Erkek	87	21,9	45,8±14,9		8,1±5,0	
Bölüm						
Anestezi	115	28,9	48,2±16,0	f=3,167 p=0,043	5,2±0,4	f=2,080 p=0,126
Diyaliz	130	32,7	52,9±16,7		6,0±0,5	
İlk ve acil yardım	153	38,4	48,6±16,7		6,0±0,4	
Gelir durumu						
Gelir giderden az	97	24,4	52,3±17,4	f=1,795 p=0,167	9,7±6,6	f=0,970 p=0,380
Gelir gidere eşit	247	62,1	49,6±16,6		8,9±5,5	
Gelir giderden çok	54	13,6	47,2±14,7		9,6±5,3	
Aile tipi						
Çekirdek aile	335	84,2	50,0±17,0	t=0,212	9,3±5,8	t=1,031
Geniş aile	63	15,8	49,5±14,4	p=0,833	8,5±5,5	p=0,303
Kronik bir rahatsızlık durumu						
Var	21	5,3	55,4±15,7	t=1,554	12,0±4,4	t=2,248
Yok	377	94,7	49,6±16,6	p=0,121	9,0±5,8	p=0,025
COVID-19 salgını nedeniyle korkuyor musunuz?						
Evet	247	62,1	56,1±15,8	t=10,772 p=0,000	10,4±6,0	t=5,496 p=0,000
Hayır	151	37,9	39,8±12,4		7,2±4,9	
			Min-Max		X±SD	
Yaş	18-33				20,1±1,7	

CP19-S: Koronavirüs 19 Fobisi Ölçeği, EŞÖ: Endişe Şiddeti Ölçeği

Öğrencilerin EŞÖ puanı 9,2±5,8, CP19-S puanı 49,9±16,6 olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

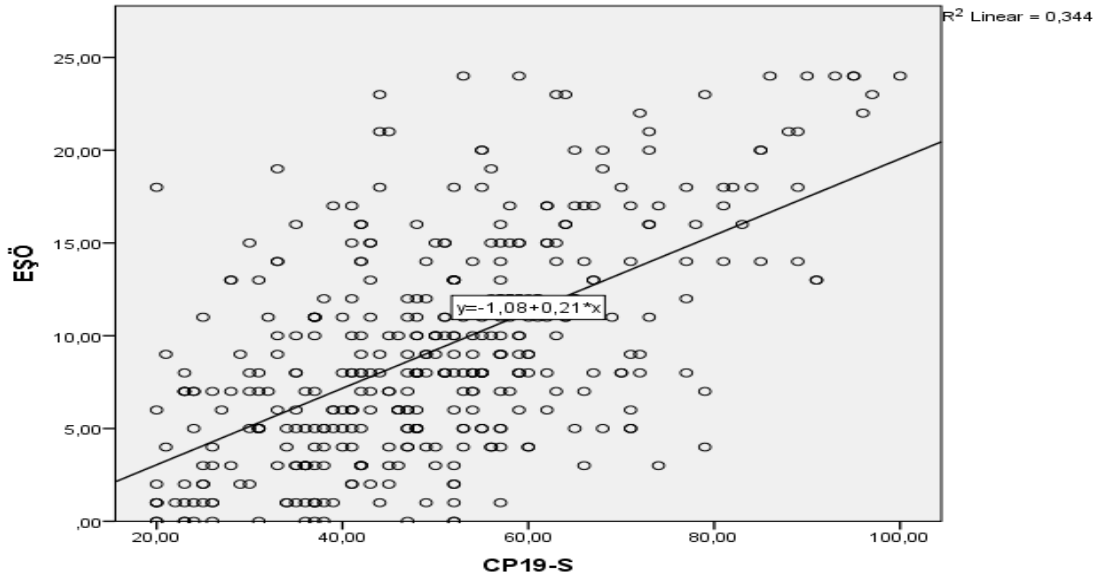
Tablo 3: Öğrencilerin EŞÖ, CP19-S Toplam ve Alt Puan Ortalamaları

	Min-Max	X±SD
EŞÖ	0-24	9,2±5,8
CP19-S	20-100	49,9±16,6
CP19-S Psilolojik	6-30	18,7±6,0
CP19-S Somatik	5-25	9,1±4,1
CP19-S Sosyal	5-25	13,7±4,9
CP19-S Ekonomik	4-20	8,2±3,4

CP19-S: Koronavirüs 19 Fobisi Ölçeği, EŞÖ: Endişe Şiddeti Ölçeği

EŞÖ ile CP19-S ve tüm alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki belirlenmiştir ($p=0,000$) (Tablo 4).

EŞÖ ile CP19-S arasında anlamlı bir ilişki ($R = 0,587^a$; $Adjusted R^2 = 0,342$; $p < 0,01$); bulunmuştur. Buna göre katılımcıların koronavirüs fobisi düzeylerinin, endişe şiddeti düzeyini %58 oranında etkilediği belirlenmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: EŞÖ ve CP19-S Arasında Basit Regresyon

Tablo 4: EŞÖ, CP19-S Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Korelasyonu

	EŞÖ
CP19-S	r:0,587** p:0,000
CP19-S Psilolojik	r:0,539** p:0,000
CP19-S Somatik	r:0,561** p:0,000
CP19-S Sosyal	r:0,521** p:0,000
CP19-S Ekonomik	r:0,453** p:0,000

CP19-S: Koronavirüs 19 Fobisi Ölçeği, EŞÖ: Endişe Şiddeti Ölçeği *p<0.05 **p<0.01

3. TARTIŞMA

Bu çalışmada, sağlık programlarında okuyan öğrencilerde salgın nedeniyle oluşan endişe şiddeti ve COVID-19 fobisini belirlemek amaçlanmıştır. Sağlık çalışanları her ne kadar donanımlı olsalar da bulaş riskinin yüksek olduğu en savunmasız gruplardandır. Salgın süresince aşırı baskı altında çalışma, zorlu çalışma ortamı, ağır sorumluluk, sınırlı özgürlük, yüksek oranda hastalığa yakalanma riski ve hatta ölüm sağlık personelleri arasında endişe ve korku düzeylerinin artmasına sebep olabilmektedir (İbrahim 2016; Lai vd., 2020).

Bu çalışma COVID-19 salgını sırasında endişe şiddeti ve COVID-19 fobisi oranları hakkında yeni bilgiler vermektedir. Meslek yüksekokulu sağlık programı öğrencilerinin endişe şiddeti puan ortalamasının ve koronavirüs fobisi puan ortalamasının yüksek olduğu belirlenmiştir. Huang ve ark. (2020) tarafından yapılan bir araştırmada COVID-19 sebebi ile öğrencilerin %24,9'unun endişe yaşadığı belirlenmiştir (Huang vd., 2020). Newby ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada COVID-19 pandemisi sürecinde araştırmaya katılanların %11'inin sağlık kaygısı yaşadığı belirlenmiştir (Newby vd., 2020). Salgınlarda

öğrencilerde oluşan endişe, kaygı, korku gibi negatif duygular, öğrencilerin mesleğe karşı olumsuz duygular oluşturmalarına, meslekten uzaklaşmasına sebep olabilir ve gelecekte birçok istenmedik durumların görülmesine neden olabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin CP19-S ve EŞÖ puan ortalamaları cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma göstermiştir. Çalışmamızda kadınların CP19-S ve EŞÖ puan ortalamalarının, erkeklerden yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Bakioğlu ve ark. (2020), yaptığı araştırmada COVID-19 korkusunun kadınlarda anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu bulmuştur. Yapılan çalışmalarda kadınların anksiyete düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. COVID-19 sürecindeki psikolojik risk faktörlerinin değerlendirildiği bir çalışmada kadın olmanın önemli bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir (Horesh vd., 2020). Özdin ve ark. (2020), COVID-19 pandemisinden psikolojik olarak en fazla kadınların etkilendiğini belirtmişlerdir (Özdin ve Özdin 2020). Wang ve ark. (2020), pandemi sebebi ile kadınlarda erkeklere göre üç kat daha fazla anksiyete bozukluğu görüldüğünü bildirilmiştir (Wang vd., 2020). Ayrıca kadınların sosyal medyada yer alan COVID-19 haberlerinden erkeklere kıyasla daha çok etkilendiği ve bu sebeple daha çok ölüm kokusu yaşadığı bildirilmiştir (Horesh vd., 2020; Laato vd., 2020). Kadınların yaşadığı korkunun yüksek olması, literatürdeki çalışmalar ile benzerlik göstermektedir.

Diyaliz programı öğrencilerinin CP19-S puanının, anestezi ve ilk ve acil yardım programları öğrencilerinden yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Literatürde benzer bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu durumun diyaliz bölümü öğrencilerinin daha uzun süre hastaya bakım verecek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kronik rahatsızlığı olanların EŞÖ puan ortalamasının, olamayanlardan yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$). Horesh ve arkadaşları (2020), COVID-19 sürecinde kronik hastalığa sahip olmanın önemli risk faktörü olduğunu belirtmiştir (Horesh vd., 2020). Koronavirüs ile ilgili yapılan çalışmalarda ölümlerin büyük çoğunluğunun kronik bir hastalığa sahip bireylerde gerçekleştiği belirtilmektedir. (Zhu vd., 2020). Kronik hastalığa sahip bireylerde endişe şiddetinin yüksek çıkmasının hastalığın kronik hastalarda gösterdiği yüksek ölüm oranlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

EŞÖ ile CP19-S ve tüm alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki belirlenmiştir ($p=0,000$). Bireylerde endişe şiddeti arttıkça koronavirüs fobisinde artmaktadır. Öğrencilerin endişe şiddeti düzeylerinin, koronavirüs fobisi düzeyini %58 oranında etkilediği belirlenmiştir ($R=0,587^a$; $Adjusted R^2=0,342$; $p<0,01$). Sağlık alanında çalışanlar özellikle salgın süreçlerinde fazla iş yükü ve uykusuzluk gibi ağır şartlarda çalışan kaygı/endişe düzeyi yüksek çalışan grubudur (Lai vd., 2020). Sağlık çalışanlarının bu durumu geleceğin sağlık meslek adayı

öğrencilerini mesleklerine karşı olumsuz etkiyebilmekte ve endişeye sebep olabilmektedir. Bunun da sağlık meslek adaylarında koronofobinin oluşmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Araştırmanın sadece tek bir üniversite öğrencilerini kapsamaması, literatürde COVID-19 fobisi ve endişe şiddeti ile ilişkili yapılmış araştırmanın azlığı araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

SONUÇ

Elde edilen bu bulgular ışığında; sağlık programlarında okuyan öğrencilerde salgın nedeniyle oluşan COVID-19 fobisinin ve endişe şiddetinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Özellikle kadın ve kronik hastalığa sahip öğrencilerin pandemi sürecinde endişe şiddetinin ve COVID-19 fobisinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Katılımcıların COVID-19 fobisi düzeylerinin, endişe şiddeti düzeyini önemli ölçüde etkilediği belirlenmiştir. Salgın dönemlerinde etkili baş etme yöntemi ilkelerinin, meslek yüksekokullarında bulunan sağlıklı ilgili tüm programların ders müfredatlarında yer alması, gelecekteki sağlık hizmetlerinin ve sağlık çalışanlarının verimini artırabilir. Öğrencilerin endişe şiddeti düzeylerinin belirlenip psikolojik danışmanlık birimleri oluşturulmalıdır. Böylece öğrencilerin endişe düzeylerinin azaltılması ileride yapacakları mesleğe karşı düşüncelerini olumlu yönde etkileyerek, motivasyonlarının ve özgüvenlerinin artmasında faydalı olabilir.

Kaynakça

Ahorsu, DK., Lin, CY., Imani, V., Saffari, M., Griffiths, MD., ve Pakpour, AH. (2020) The Fear of COVID- 19 Scale: Development And İntial Validation. *Int J Ment Health Addict*. Epub ahead of print: 1-9 <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00270-8>

Amin, S. (2020). The Psychology Of Coronavirus Fear: Are Healthcare Professionals Suffering From Corona-Phobia?. *International Journal of Healthcare Management*, 13(3), 249-256. doi.org/10.1080/20479700.2020.1765119

Arora, A., Jha KA., Alat P., Das SS. (2020). Understanding Coronaphobia. *Asian Journal of Psychiatry*, 54: 102384. doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102384

Arpaci, I., Karataş, K., ve Baloğlu, M. (2020). The Development And İntial Tests For The Psychometric Properties Of The COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). *Personality and Individual Differences*, 164(110108). doi.org/10.1016/j.paid.2020.110108

Arpacioğlu, S., Baltalı, Z., Üñübol, B. (2021) COVID-19 Pandemisinde Sağlık Çalışanlarında Tükenmiřlik, Covid Korkusu, Depresyon, Mesleki Doyum Düzeyleri ve İlişkili Faktörler. *Cukurova Medical Journal* 46, 88-100. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cumj/issue/59504/785609>

Ausín, B., Muñoz, M., Castellanos, M.Á., ve García, S. (2020). Prevalence And Characterization Of Specific Phobia Disorder İn People Over 65 Years Old İn A Madrid Community Sample (Spain) And İts Relationship To Quality Of Life. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), 1915. <https://doi.org/10.3390/ijerph17061915>.

Bakioğlu, F., Korkmaz, O., Ercan H. (2020). Fear of COVID-19 and Positivity: Mediating Role of Intolerance of Uncertainty, Depression, Anxiety, and Stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*, <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00331-y>

Bao, Y., Sun, Y., Meng, S., Shi, J., ve Lu, L. (2020). 2019-Ncov Epidemic: Address Mental Health Care To Empower Society. *Lancet*, 395(10224), 37–38. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30309-3.

Chen, Q., Liang, M., Li, Y., Guo, J., Fei, D., Wang, L., He, L., Sheng, C., Cai, Y., Li, X., Wang, J., ve Zhang, Z. (2020). Mental Health Care For Medical Staff İn China During The COVID-19 Outbreak. *The Lancet. Psychiatry*, 7(4), 15–16. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30078-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30078-X)

Duan, L., ve Zhu, G. (2020). Psychological İnterventions For People Affected By The COVID-19 Epidemic. *The Lancet. Psychiatry*, 7(4):300-2. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30073-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30073-0)

Horesh, D., Lev-Ari, RK., Hasson-Ohayon, I. (2020). Risk Factors For Psychological Distress During The COVID-19 Pandemic İn Israel: Loneliness, Age, Gender, And Health Status Play An İmportant Role. *Br J Health Psychol*. doi: 10.1111/bjhp.12455

Huang, L., Xu, F., Liu, H. (2020). Emotional Responses And Coping Strategies Of Nurses And Nursing College Students During COVID-19 Outbreak. *MedRxiv the Preprint Server for Health Sciences*. Doi: 10.1101/2020.03.05.20031898

Ibrahim, NK. (2016). Zika virus: Epidemiology, Current Phobia And Preparedness For Upcoming Mass Gatherings, With Examples From World Olympics And Pilgrimage. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 32(4), 1038-1043, 10.12669/pjms.324.10038

Kılıñçel vd. (2020), Effects of Coronavirus (COVID-19) Pandemic on Health Anxiety Levels of Healthcare Professionals. *J Contemp Med*, 10(3):312-318 Doi: 10.16899/jcm.767377

Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N. vd. (2020). Factors Associated With Mental Health Outcomes Among Health Care Workers Exposed To Coronavirus Disease 2019. *JAMA Netw Open*. 3(3):e203976.

Li, W., Yang, Y., Liu, Z. H., Zhao, Y. J., Zhang, Q., Zhang, L., ... Xiang, Y. T. (2020). Progression Of Mental Health Services During The COVID-19 Outbreak İn China. *International Journal of Biological Sciences*, 16(10), 1732–1738. <https://doi.org/10.7150/ijbs.45120>.

Laato, S., Islam, AKM., Islam, MN., Whelan, E. (2020). Why Do People Share Misinformation During The Covid-19 Pandemic? *arXiv preprint*, arXiv:200409600

Naguy A., Rensburg MS., Alamiri B. (2020). Coronaphobia And Chronophobia – A Psychiatric Perspective. *Asian J. Psychiatr*, 51: 102050. doi: 10.1016/j.ajp.2020.102050

Newby, J., O'Moore, K., Tang, S., Christensen, H., Faasse, K. (2020). Acute Mental Health Responses During The 5 COVID-19 Pandemic İn Australia. *MedRxiv the Preprint Server for Health Sciences*. doi: 10.1101/2020.05.03.20089961

Özdin, S. ve Özdin, ŞB. (2020). Levels And Predictors Of Anx- İety, Depression And Health Anxiety During COVID-19 Pandemic İn Turkish Society: The İmportance Of Gender. *International Journal of Social Psychiatry*. doi.org/10.1177/0020764020927051

Tunay, Ş. ve Soygüt, G. (2009). Türk Üniversite Öğrencileri Üzerinde Endişe Şiddet Ölçeği'nin Güvenirlik Ve Geçerliđi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 68-74.

Yüncü, V. ve Yılan Y (2020). COVID-19 Pandemisinin Sağlık Çalışanlarına Etkilerinin İncelenmesi: Bir Durum Analizi, *İğd Üniv Sos Bil Der*, Ekim, 373-401.

Zhu, J., Ji, P., Pang, J., Zhong, Z., Li, H., He, C. vd. (2020). Clinical Characteristics Of 3,062 COVID-19 Patients: A Meta-Analysis. *J Med Virol*, 92(10):1902-1914. 10.1002 / jmv.25884.

Wang, Y., Di, Y., Ye, J., Wei, W. (2020). Study On The Public Psychological States And İts Related Factors During The Outbreak Of Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) İn Some Regions Of China. *Psychology, Health & Medicine*, 26(1). https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1746817

World Health Organization (WHO) (2020). Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic March 11 https://www.who.int/emergencies/diseases/novelcoronavirus2019.

Xiao, C. (2020). A Novel Approach Of Consultation On 2019 Novel Coronavirus (COVID19)- Related Psychological And Mental Problems: Structured Letter Therapy. *Psychiatry Investig*. 17(2):175-6. doi:10.30773/pi.2020.0047